

Časopis pro pěstování matematiky

Alois Švec

Šedesát let profesora Karla Havlíčka

Časopis pro pěstování matematiky, Vol. 98 (1973), No. 3, 327--331

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/117802>

Terms of use:

© Institute of Mathematics AS CR, 1973

Institute of Mathematics of the Academy of Sciences of the Czech Republic provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This paper has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://project.dml.cz>

ŠEDESÁT LET PROFESORA KARLA HAVLÍČKA

ALOIS ŠVEC, Praha

Prof. KAREL HAVLÍČEK se narodil 4. září 1913 v Praze v rodině železničního úředníka. Vyrostl v ideálním rodinném prostředí a stále vděčně vzpomíná na své rodiče. Po maturitě na reálce v Praze Vinohradech v r. 1932 vystudoval přírodovědeckou

fakultu Karlovy university, kterou ukončil v r. 1937 státními zkouškami pro učitelství matematiky a deskriptivní geometrie na středních školách; v březnu 1939 se stal doktorem přírodních věd. Během universitního studia na něho měli největší vliv profesori B. BYDŽOVSKÝ, V. HLAVATÝ, V. JARNÍK a F. KADEŘÁVEK. V listopadu 1937 začal pracovat jako vědecký pomocník na fakultě speciálních nauk ČVUT, současně nepravidelně vyučoval jako výpomocný profesor na reálce na Žižkově a na reál. gymnasiu v Libni, později v Chrudimi. Od roku 1940 učil na měšťanských školách na

Letné a ve Strašnicích, kde nakonec působil jako učitel na obecné škole. V posledním roce války byl totálně nasazen na stavbě vinohradského tunelu. Po celou válku byl ve styku se svými bývalými profesory. V revoluci 1945 se zapojil do tzv. „Provozní a informační končeláře vysokých škol“, která pod vedením prof. Kadeřávka uvedla do chodu české vysoké školy, za okupace uzavřené. Dnem 15. května 1945 se stal Havlíček asistentem na přírodovědecké (dnešní matematicko-fyzikální) fakultě KU, kde působil jako docent v letech 1951–1967; od 1. 9. 1967 je mimořádným profesorem pro deskriptivní geometrii na téže fakultě.

Vedle normální činnosti na uvedené fakultě vypomáhal Havlíček v poválečných letech výukou na jiných fakultách, např. na elektrotechnické fakultě ČVUT a na Vysoké škole pedagogické. Nejvýznamnější z toho však byla jeho činnost na Vysoké škole strojní a textilní v Liberci v letech 1953–56, kde byl externím vedoucím katedry matematiky a fyziky. Je nesporně Havlíčkovou zásluhou, že nynější liberecká katedra matematiky patří mezi naše matematická pracoviště s velmi dobrou úrovní.

Vzhledem k válečným nestrázím a vzhledem k tomu, že v poválečné době byla Havlíčkovi nejpřednější učitelská i organizační činnost, jeho styk se zahraničím začal až v jeho padesáti letech. Byl na přednáškových pobytech v NDR, Maďarsku, Polsku a Rakousku, dvakrát se účastnil konference o základech geometrie v Oberwolfachu. Významné pro jeho další činnost bylo vyslání za hostujícího profesora v zimním semestru 1969–70 na techniku v Cáchách; po svém návratu založil v Praze seminář z kombinatorické geometrie, který dosud pravidelně pracuje.

Havlíčková desetiletá činnost na základních a středních školách způsobila u něho trvalý zájem o vyučování vůbec a o vyučování matematice zvláště; sám říká, že se cítí více učitelem, než vědeckým pracovníkem. Napsal řadu pojednání s pedagogickou tematikou, za jednu takovou práci byl vyznamenán II. cenou v celostátní soutěži SPN a ministerstva školství v r. 1960. Havlíček se zajímal hlavně o vývojovou psychologii studentů a o úlohu osobnosti učitele ve vyučovacím i výchovném procesu.

Velká učitelská praxe a také potřeba poválečné doby vedla Havlíčka k proslovení velké řady populárních přednášek a k napsání popularizačních článků a knih. Sem patří i jeho každoroční exkurse Prahou, při nichž na konkrétních příkladech z bohaté zásoby našich kulturních památek demonstruje svým studentům různé geometrické zajímavosti a zákonitosti výtvarného umění, architektury a urbanistiky zvláště. Velké popularizační uplatnění našel v rámci bývalé Socialistické akademie a dnešní Socialistické společnosti pro vědu, kulturu a politiku; zde současně pracuje na katedře matematiky Lidové university v Praze, kterou vytvořil.

U osobnosti typu profesora Havlíčka je téměř samozřejmé, že mnoho energie věnoval i práci v JČSMF. Jejím členem je plných čtyřicet let. Za války byl náhradníkem výboru JČMF a podílel se s jinými kolegy pod vedením profesora F. VYČICHLA na záchraně spolkové knihovny před okupačními úřady. Po válce pracoval jako redaktor Časopisu pro pěstování matematiky, od r. 1970 je velmi aktivním členem výboru pražské pobočky a od října 1972 členem ústředního výboru JČSMF. Profesor

Havlíček je rovněž členem komise pro odborné vzdělávání a zvyšování kvalifikace při Klubu školství a kultury ROH v Praze.

Havlíčková práce byla mnohokrát oficiálně oceněna. V r. 1943 dostal cenu Národní rady badatelské, v r. 1951 cenu Královské české společnosti nauk, v r. 1960 zmíněnou už cenu SPN a ministerstva školství a v r. 1968 zvláštní odměnu ČSAV za publikační činnost v oblasti popularisace matematiky; dále obdržel celkem deset čestných uznání z Karlovy university, Lidové university, ČSTV a ROH. Konečně 5. 10. 1972 mu celostátní sjezd JČSMF udělil titul zasloužilého člena této Jednoty.

Vědecká práce profesora Havlíčka je zřejmá ze seznamu prací. Hlavních výsledků dosáhl v diferenciální geometrii přímkových a tzv. kanálových ploch, v poslední době pracuje intensivně v kombinatorické geometrii a v teorii tzv. konečných geometrií. Je pravidelným recensentem berlínského časopisu Zentralblatt, řadu recenzí vypracoval také pro moskevský Реферативный журнал.

Havlíček se vždy neúnavně staral o to, aby mladí matematici měli optimální podmínky ke své práci (sám je vždy neměl). Hlavní devisou mu přitom bylo, podchytit zájem studentů a dát jim chuť do práce. Řada z nich mu vděčí za citlivé vedení v počátcích jejich vědecké činnosti. Kontakt s nimi mu umožňovala i rozsáhlá činnost přednášková, která ovšem není zařazena v připojeném seznamu jeho prací. Až dosud vykonal přes stovacet veřejných odborných i propagačních přednášek (doma i v cizině).

Ve svých šedesáti letech je profesor Havlíček stále pln elánu, plánů, starostí i zájmů. Rozmluvy s ním jsou vždycky příjemné díky drobným postřehům, příznačným právě pro něho. Všichni mu upřímně přejeme, aby se nejen dožil mnoha let, ale aby byl vždy zdravý, svěží a typicky havlíčkovský.

SEZNAM PRACÍ PROF. K. HAVLÍČKA

Zkratky:

Časopis ... Časopis pro pěstování matematiky a fyziky, resp. Časopis pro pěstování matematiky.

Pokroky ... Pokroky matematiky, fyziky a astronomie.

Rozhledy ... Rozhledy matematicko-přírodovědecké, resp. matematicko-fyzikální.

Vědecké práce

- [1] O větách Pelcových. Časopis, 70 (1941), D6—D11.
- [2] Rozvinutelné plochy v přímkové diferenciální geometrii. Rozpravy II. tř. České akademie, roč. 53, č. 42 (1943), str. 24 a 3 strany německého výtahu.
- [3] Klein's Representation of Ruled Surfaces. Spisy přírodovědecké fakulty KU č. 172 (1939 až 1946), 17—20.
- [4] Contact des courbes et des hypersphères dans un espace euclidien à n dimensions. — Courbes sphériques. Časopis, 72 (1947), 137—146.
- [5] Sur les surfaces enveloppes de sphères. Časopis, 74 (1949), 21—40.

- [6] Surfaces réglées qui sont enveloppes de sphères. *Czechoslovak Mathematical Journal*, *I* (76) 1951, 187—197. Totéž ruský v ruském vydání téhož žurnálu 213—224.
- [7] Kanálové W -plochy. *Časopis*, *78* (1953), 347—357.
- [8] Poznámka k přímkové geometrii rozvinutelných ploch. *Časopis*, *81* (1956), 26—37.
- [9] Příspěvek k projektivnímu významu derivování. *Časopis*, *81* (1956), 117.
- [10] Přehled základních pojmů z geometrie zakřivených prostorů. *Pokroky*, *III* (1958), 639—659.
- [11] Über eine Konfiguration der Punkte und Kegelschnitte in der projektiven Ebene. *Wissenschaftliche Zeitschrift der Technischen Universität Dresden*, *13* (1964), 725—726.
- [12] Anamorfosa ve Štěpánského nomogramech s unárním polem. *Acta Universitatis Carolinae, Mathematica et Physica*, Praha 1968, č. 2, 67—75.
- [13] Zur Konstruktion einer endlichen Ebene. *Časopis*, *95* (1970), 71—75.
- [14] Zur Geometrie der endlichen Ebene der Ordnung $n = 4$. (Spoluautor J. Tietze.) *Czechoslovak Mathematical Journal* *21* (96), 1971, 157—164.
- [15] Príspevok k teórii konečných projektívnych rovín. (Spoluautor C. Palaj.) Zborník vedeckých prác drevárskej fakulty Vysokej školy lesníckej a drevárskej vo Zvolene, 1971, 31—36.

Knižní publikace

- [1] Kde žijeme? Geometrický podklad dnešního názoru na prostor. *JČMF* 1949.
- [2] *Technická geometrie v lékařství a strojní prothetice.* (Spoluautor F. Kadeřávek.) Přírodovědecké vydavatelství 1952.
- [3] Úvod do projektivní geometrie kuželoseček. *SNTL* 1956.
- [4] *Cesty moderní matematiky.* (Spoluautoři K. Drbohlav, F. Fabian, L. Koubek, L. Nový a J. Sedláček.) Malá moderní encyklopedie, svazek 15, *Orbis* 1960.
- [5] *Diferenciální počet pro začátečníky.* Polytechnická knihnice, řada II, svazek 19, *SNTL*. První vydání 1962, druhé nezměněné vydání 1965.
- [6] *Integrální počet pro začátečníky.* Polytechnická knihnice, řada II, svazek 29, *SNTL*. První vydání 1963, druhé doplněné vydání 1969.
- [7] *Prostory o čtyřech a více rozměrech.* Škola mladých matematiků, svazek 12, *Mladá Fronta* 1965.
- [8] *Analytická geometrie a nerovnosti.* Škola mladých matematiků, svazek 18, *Mladá Fronta* 1967.

Odborné a metodické práce

- [1] Několik příkladů nekonečných řad. *Matematika ve škole*, *III* (1953), 166—174.
- [2] Geometrické zajímavosti v pražském stavitelství. *Rozhledy*, *34* (1955), 155—159 a 4 přílohy.
- [3] Zhodnocení díla prof. J. Sobotky. Spolupráce velkého kolektivu pod vedením F. Vyčichla, rozmnoženo v Matematickém ústavu ČSAV v Praze 1958. Výťah uveřejněn ve Zprávách Komise pro dějiny přírodních, lékařských a technických věd ČSAV č. 13, Praha 1963, 29—34.
- [4] Diskusní příspěvek k novému pojetí základní devítileté školy. *Matematika ve škole*, *X* (1960), 246—248.
- [5] *Zásady J. Á. Komenského a naše dnešní učebnice matematiky.* *Matematika ve škole*, *XI* (1960), 53—63 a 107—115.
- [6] K závěru diskuse o aplikaci zásad J. Á. Komenského ve vyučování matematice. *Matematika ve škole*, *XII* (1962), 464—465.
- [7] *Otázka názornosti ve vyučování matematice.* *Pokroky*, *VIII* (1963), 15—18.
- [8] *Pořádek v myšlení.* *Matematika ve škole*, *XIV* (1963), 115—117.
- [9] *O zacházení s matematikou.* *Pokroky*, *IX* (1964), 299—301.
- [10] *O významu a budoucnosti deskriptivní geometrie.* *Pokroky*, *XVI* (1971), 38—45.

Články příležitostné

- [1] Akademik Bohumil Bydžovský pětasedmdesátníkem. *Časopis*, 80 (1955), 247—249.
- [2] Šedesát pět let prof. Milana Mikana. *Časopis*, 82 (1957), 497—499.
- [3] Památce prof. RNDr. Františka Vyčichla. (Spoluautoři I. Babuška a F. Nožička.) *Časopis*, 83 (1958), 374—387.
- [4] Vědecká činnost prof. Dr. Františka Vyčichla. *Pokroky*, IV (1959), 497—501.
- [5] Sté výročí smrti Jánose Bolyaie. *Pokroky*, V (1960), 345—357.
- [6] Prof. Dr. Miloš Kössler zemřel. *Matematika ve škole*, XI (1961), 570—571.
- [7] Prof. Dr. František Kadeřávek zemřel. *Pokroky*, VI (1961), 231—234.
- [8] Prof. Dr. Milan Mikan sedmdesátníkem. *Časopis*, 87 (1962), 386—387.
- [9] Osmdesát pět let akademika Bohumila Bydžovského. *Pokroky*, X (1965), 103—104.
- [10] Pedagogická činnost akademika Bohumila Bydžovského. *Matematika ve škole*, XVI (1966), 314—318.
- [11] Prof. Dr. Jan Bílek šedesátníkem. *Pokroky*, XII (1967), 165.
- [12] Hrst vzpomínek na akademika Bohumila Bydžovského. *Školství a věda*, časopis odborového svazu pracovníků školství a vědy, č. 11 (květen 1969).

Články populární a propagační

- [1] O Pelcových větách. *Rozhledy*, 19 (1940), 105—109.
- [2] Geometrie a skutečnost. *Rozhledy*, 25 (1946), 14—18.
- [3] Pojem nekonečna. *Rozhledy*, 27 (1948), 79—86.
- [4] Provádíte zkoušku při řešení rovnic? *Rozhledy*, 32 (1953), 18—20.
- [5] Vícerozměrné prostory v geometrii. *Rozhledy*, 32 (1953), 65—80.
- [6] Z geometrie zakřivených prostorů. *Rozhledy*, 33 (1954), 10—19.
- [7] Od počítání k matematice. (Spoluautor J. Šedý.) *Věda a život*, č. 9 z roku 1954, 136—138.
- [8] Nevlastní elementy v geometrii. *Rozhledy*, 35 (1957), 19—23.
- [9] O jedné úloze z geometrie kružnic. *Rozhledy*, 35 (1957), 152—157.
- [10] Vypořádejme se se složeným zlomky. *Rozhledy*, 35 (1957), 289—291.
- [11] O neeuclidovské geometrii. Význam N. I. Lobačevského. *Věda a život*, č. 10 z roku 1957, 553—555.
- [12] Užítí přímkových ploch ve stavitelství. *Rozhledy*, 36 (1958), 9—17.
- [13] O tečnách a normálách křivek. *Rozhledy*, 36 (1958), 102—106.
- [14] O křivosti čar. *Rozhledy*, 36 (1958), 158—161.
- [15] Šroubovice. *Rozhledy*, 36 (1958), 257—264.
- [16] Prostory o čtyřech a více rozměrech. *Věda a život*, č. 8 z roku 1958, 461—465.
- [17] Jazykovědci a matematika. *Rozhledy*, 36 (1958), 322—325.
- [18] Stereografické promítání. *Rozhledy*, 37 (1959), 160—165.
- [19] Užítí stereografického promítání v kartografii. *Rozhledy*, 37 (1959), 260—263.
- [20] Jak počítají kybernetické stroje. *Věda a technika mládeži*, č. 22 z roku 1959, 696—697.
- [21] O komplexních číslech. *Rozhledy*, 38 (1959), 145—147.
- [22] Matematika všude užitečná. *Věda a technika mládeži*, č. 8 z roku 1960, 244—245.
- [23] Nechuť k matematice. *Osvětová práce*, č. 8 z roku 1964, 129.
- [24] O významu a budoucnosti deskriptivní geometrie. (Spoluautor O. Setzer.) *Rozhledy*, 49 (1971), 212—214 a 303—305.

V tomto seznamu nejsou uvedeny recenze odborných knih a prací, úlohy, zprávy, texty pro televizi a rozhlas a články v denním tisku.